Qabul qilindi: 30-sentabr 2026-yil • Ma’qullandi: 4-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 9-oktabr 2026-yil

MEHNAT RESURSLARINING DAVRIY RIVOJLANISHIDAGI HUDUDIY XUSUSIYATLAR (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA)

Ga‘pporov Azimbek Nazarovich
Jizzax davlat pedagogika universiteti katta o‘qituvchisi
azimbekgapparov@mail.ru

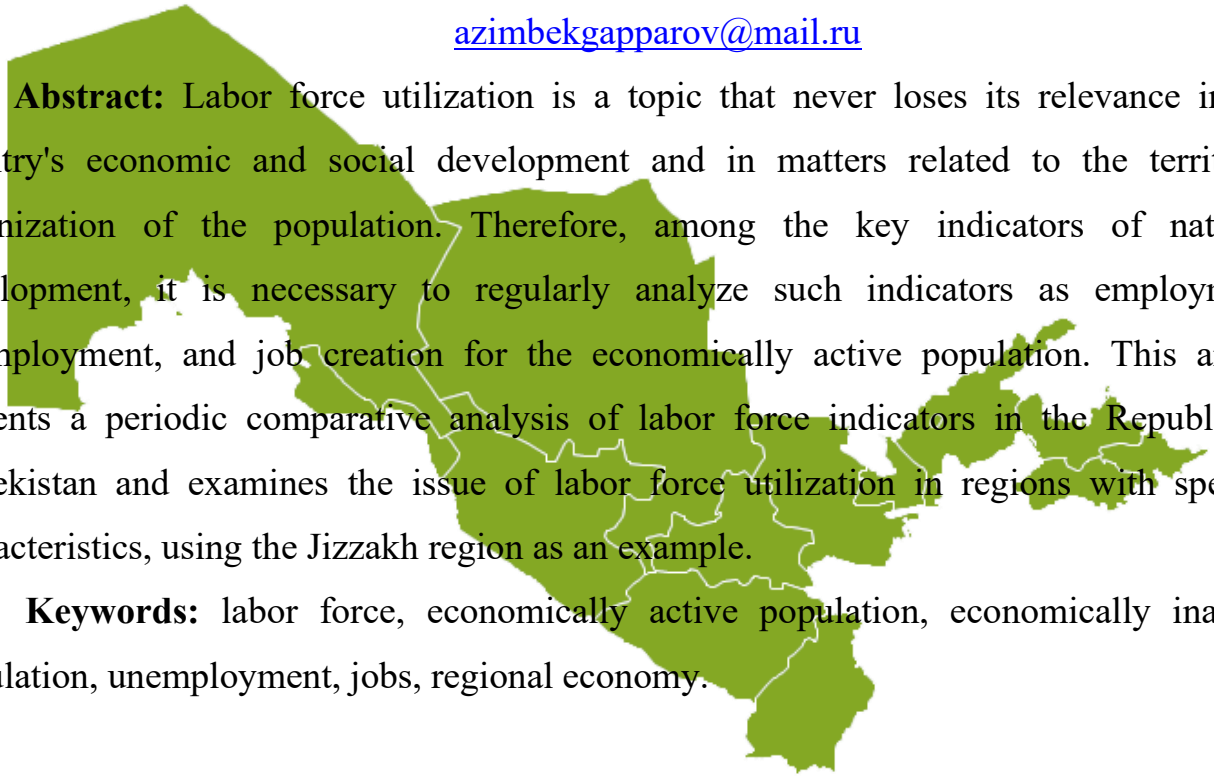

Abstract: Labor force utilization is a topic that never loses its relevance in the country's economic and social development and in matters related to the territorial organization of the population. Therefore, among the key indicators of national development, it is necessary to regularly analyze such indicators as employment, unemployment, and job creation for the economically active population. This article presents a periodic comparative analysis of labor force indicators in the Republic of Uzbekistan and examines the issue of labor force utilization in regions with specific characteristics, using the Jizzakh region as an example.

Keywords: labor force, economically active population, economically inactive population, unemployment, jobs, regional economy.

Har qanday mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydigan omillar o‘zaro uyg‘unlikda harakat qilgandagina ijobiy natijalarga erishish mumkin. Ushbu omillar orasida eng muhimi ishchi kuchi ekanligini hisobga olsak, mamlakatning mehnatga layoqatli yoshdagi aholisi soni va tarkibini o‘rganish hamda boshqarish dolzarb vazifa hisoblanadi. Ta’kidlash joizki, mehnatga layoqatli yoshdagi aholi soni va tarkibi kabi ko‘rsatkichlardan tashqari, e’tibordan chetda qoldirilishi ko‘plab muammolarni o‘z vaqtida anglab yetmaslikka olib keladigan bir qator muhim jihatlar ham mavjud[1]. Bularga mehnatga layoqatli yoshdagi aholining iqtisodiy faol qismi (ya’ni, amalda band bo‘lganlar), nogironligi bo‘lgan shaxslar ulushi, ishsizlar soni, vaqtincha mehnatga layoqatsizlik (kasallik) tufayli ishda bo‘lmaganlar hamda statistik jihatdan

noto‘g‘ri aks ettirilgan ishchi kuchi ma’lumotlari kiradi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida ishchi kuchi, asosan, aholining tabiiy o‘sishi hisobiga barqaror ravishda ko‘payib bormoqda.

Mamlakat ishchi kuchiga tabiiy va mexanik o‘sishning ta’sirini tahlil qilish muhimligini e’tirof etgan holda, biz ushbu ko‘rsatkichning boshqa jihatlarini, xususan, uning hududiy taqsimlanishi, tarmoq tuzilmasi hamda umumiy iqtisodiy faol aholining hududiy xususiyatlarini ham ko‘rib chiqish zarur deb hisoblaymiz. Ushbu ko‘rsatkichlar ishchi kuchining hozirgi holati va undan foydalanish salohiyatini aks ettiradi. Yuqorida ta’kidlanganidek, mamlakatda ishchi kuchi barqaror sur’atlarda o‘sib bormoqda. Milliy iqtisodiyotni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan mehnat resurslariga bo‘lgan ehtiyojni qondirishda jiddiy muammolar mavjud bo‘lmasa-da, shuni ham qayd etish lozimki, amalda iqtisodiy faol aholi umumiy ishchi kuchidan biroz farq qiladi. Bu holat mazkur ikki ko‘rsatkichni vaqti-vaqti bilan taqqoslaganda yaqqol namoyon bo‘ladi.

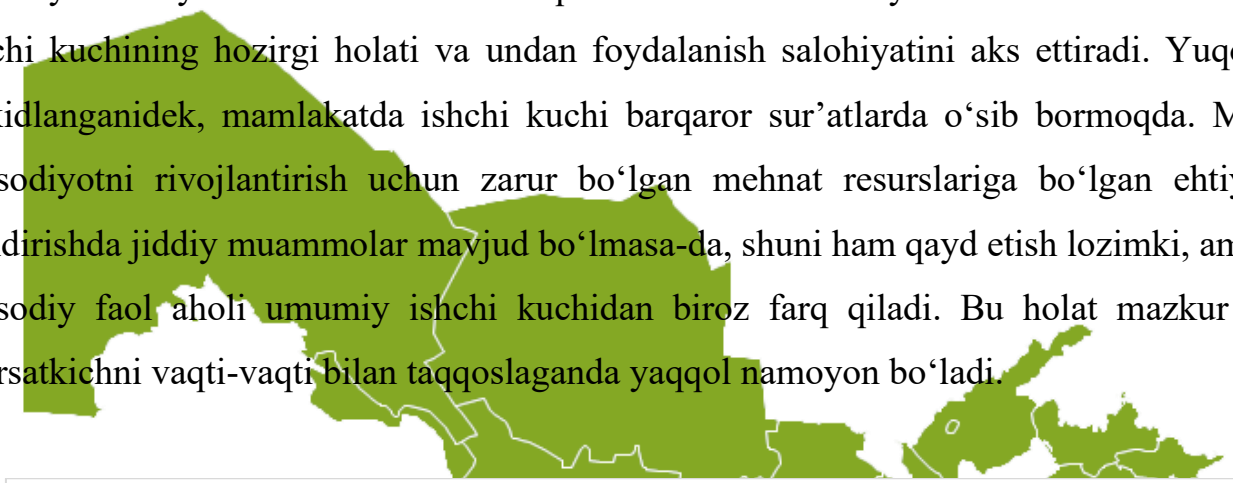

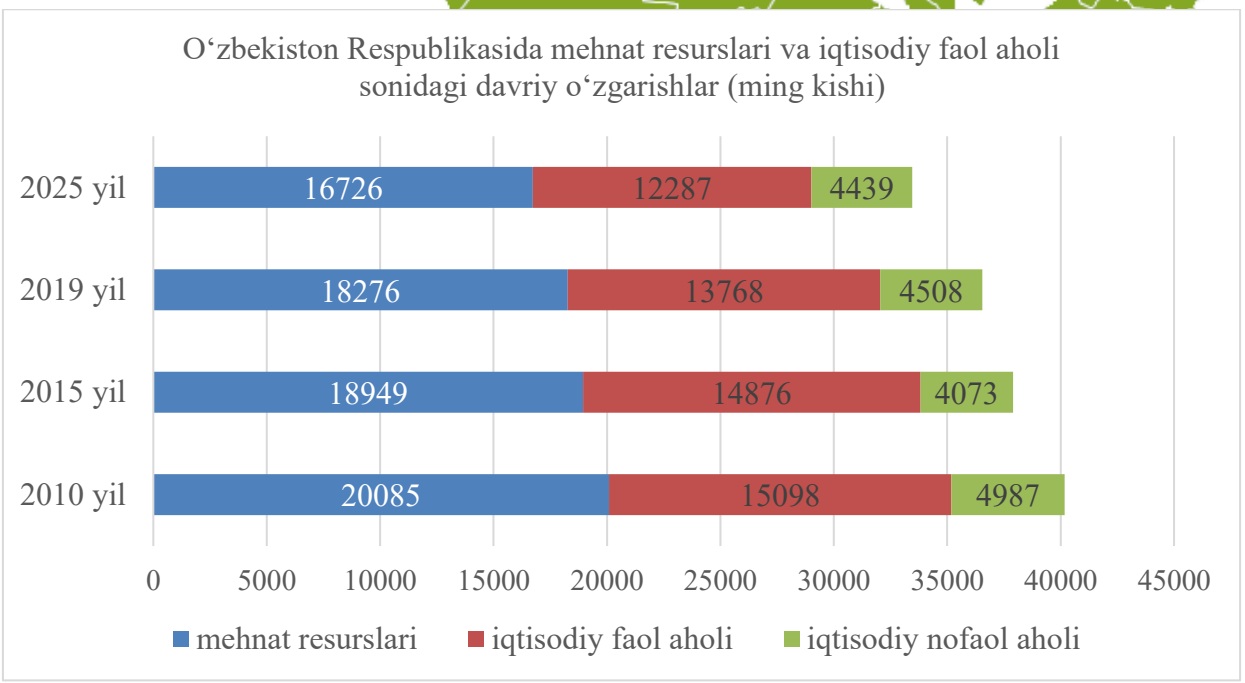

Diagrammadan ko‘rinib turibdiki, mamlakatda iqtisodiy faol aholi soni barqaror ravishda o‘sib bormoqda va u umumiy ishchi kuchidan o‘rtacha 4,5 million kishiga farq qiladi. Shuningdek, aholining qaysi guruhlari asosan iqtisodiy faol bo‘lmagan qatlamni

tashkil etishini aniqlash ham muhimdir. Bu borada mamlakatda ishsizlik muammosining hal etilish darajasi, malakali mutaxassislarning bandlik ko‘rsatkichi hamda mehnatga layoqatli yoshdan oldin yoki undan keyin ishlayotgan aholi ulushi kabi omillar hal qiluvchi rol o‘ynaydi [2].

O‘zbekiston Statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, so‘nggi yillarda mamlakatda bandlik darajasi o‘rtacha 68 foizni tashkil etgan. Iqtisodiy faol bo‘lmagan aholi tarkibidagi o‘zgarishlarga e’tibor qaratish orqali rasmiy va norasmiy tarzda ishsiz bo‘lgan shaxslar soni hamda ularning iqtisodiy faoliyatga kirishish salohiyatini tahlil qilish orqali mamlakatdagi bandlik holatining xususiyatlarini baholash mumkin. Albatta, iqtisodiy faol bo‘lmagan aholi soni ishsizlar sonini to‘liq aks ettirmaydi. Shu sababli, statistik ma’lumotlarda mamlakatdagi ishsizlar soni asosan ishchi kuchi hajmi asosida ko‘rsatiladi (2-rasm).

Ishsizlar soni doimiy o‘zgarib turadigan ko‘rsatkich ekanligini ta’kidlash joiz. Shu bois, ushbu ko‘rsatkichdagi davriy o‘zgarishlarni iqtisodiyotdagi band aholi soni bilan taqqoslagan holda ko‘rsatish maqsadga muvofiqdir.

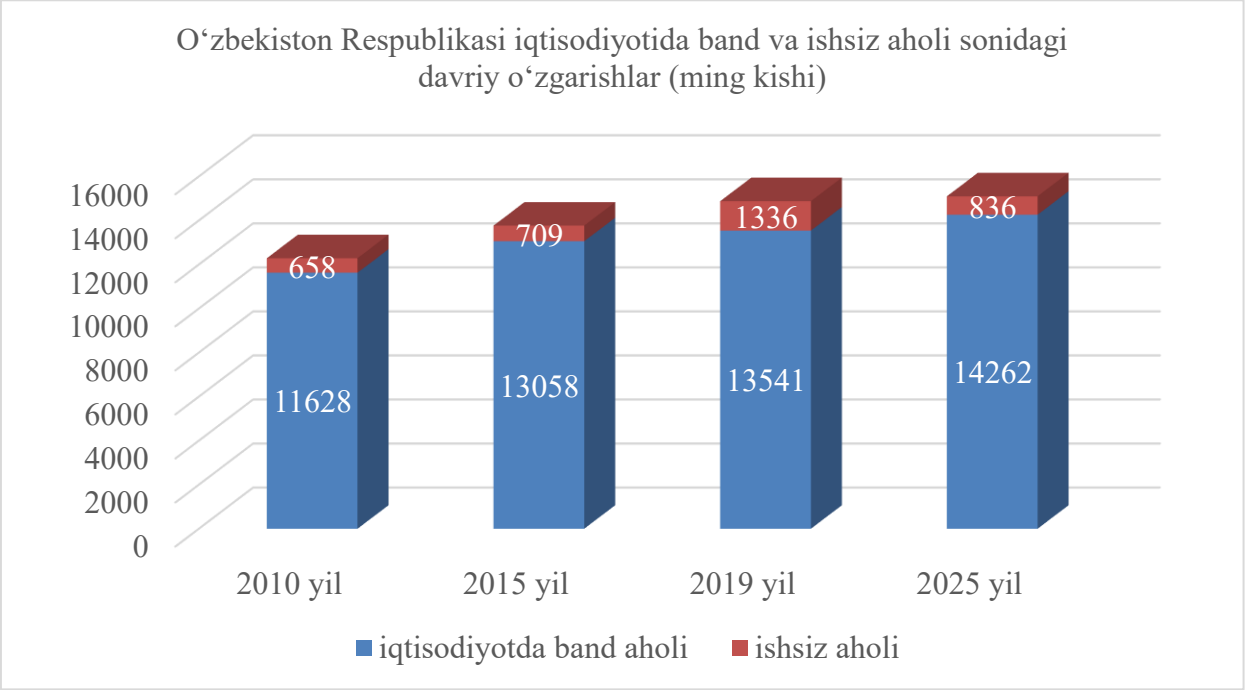

Ushbu ko‘rsatkichlar asosida shunday xulosa qilish mumkinki, so‘nggi yillarda mamlakatda ishsizlikni kamaytirish va aholi bandligini ta’minlash, ayniqsa yoshlar uchun ish o‘rinlari yaratish borasida samarali ishlar olib borilmoqda. Taqqoslash uchun aytish

mumkinki, o‘tgan 15 yil davomida ishsizlar sonining o‘rtacha ko‘rsatkichi 960 ming nafarni tashkil etgan. Ushbu ko‘rsatkichning hududiy jihatlarini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega, chunki ishsizlikni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar bevosita hududlar miqyosida o‘z aksini topadi.

Iqtisodiy faol aholi soni tabiiy ravishda aholisi ko‘p bo‘lgan hududlarda yuqori bo‘lib, bu borada Farg‘ona, Samarqand va Andijon viloyatlari hamda Toshkent shahri yetakchilik qiladi. Ushbu hududlarda ishsizlik darajasi ham boshqa hududlarga nisbatan yuqoriroqdir. Xususan, ayrim hududlarda bu ko‘rsatkich shunchalik yuqoriki, u keskin choralarni ko‘rishni talab etadi. Masalan, 2025-yilning so‘nggi choragida Farg‘ona viloyatida ishsizlik darajasi iqtisodiy faol aholining 6 foizini tashkil etgan.

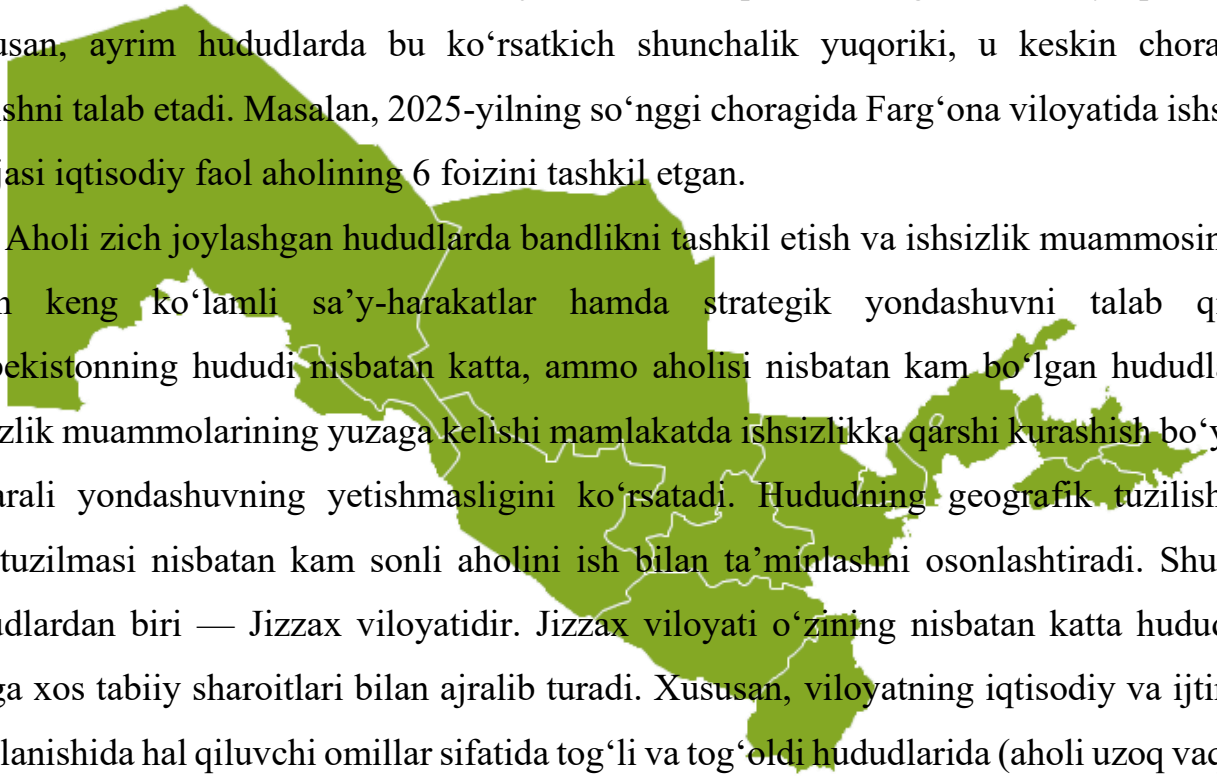

Aholi zich joylashgan hududlarda bandlikni tashkil etish va ishsizlik muammosini hal qilish keng ko‘lamli sa’y-harakatlar hamda strategik yondashuvni talab qiladi. O‘zbekistonning hududi nisbatan katta, ammo aholisi nisbatan kam bo‘lgan hududlarida ishsizlik muammolarining yuzaga kelishi mamlakatda ishsizlikka qarshi kurashish bo‘yicha samarali yondashuvning yetishmasligini ko‘rsatadi. Hududning geografik tuzilishi va infratuzilmasi nisbatan kam sonli aholini ish bilan ta’minlashni osonlashtiradi. Shunday hududlardan biri — Jizzax viloyatidir. Jizzax viloyati o‘zining nisbatan katta hududi va o‘ziga xos tabiiy sharoitlari bilan ajralib turadi. Xususan, viloyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi omillar sifatida tog‘li va tog‘oldi hududlarida (aholi uzoq vaqtdan beri yashab kelayotgan joylarda) hamda yaqinda o‘zlashtirilgan cho‘l hududlaridagi aholi xo‘jalik tizimlari alohida ta’kidlanadi.

Mamlakatning barcha hududlarida bo‘lgani kabi, Jizzax viloyatida ham aholi soni o‘sib bormoqda. Bu holat o‘z navbatida ishchi kuchidan foydalanishda o‘z aksini topadi. Viloyat iqtisodiyotining tuzilishi va asosiy jihatlarini tushunish uchun, avvalo, hududdagi ishchi kuchi va undan foydalanish xususiyatlarini tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Umuman olganda, viloyatda qishloq xo‘jaligi yetakchi o‘rinni egallaydi, shu bilan birga sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarini rivojlantirishga ham katta e’tibor qaratilmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, bandlikni ta’minlash va ushbu masalani hal etish bo‘yicha yagona tizimning izchil rivojlanayotganidan dalolat beradi. Milliy miqyosda mahsulot ishlab chiqarishga

mo‘ljallangan sanoat korxonalarining barpo etilishi va boshqa istiqbolli rejalar ushbu hudud kelajakda mamlakatning asosiy iqtisodiy markazlaridan biriga aylanishidan dalolat beradi. Shu bilan birga, ishsizlik dolzarb masala ekanligini va amaldagi choralarning samarasizligi kelgusida qo‘shimcha muammolarni keltirib chiqarishini ta’kidlash lozim. Shu sababli, hududdagi ishchi kuchi holatini muntazam o‘rganib borish ishsizlik vaziyatining yomonlashuvini oldini olishga qaratilgan muhim choralardan biri hisoblanadi.

Joriy yilda hudud aholisi soni 1 538 000 kishini tashkil etadi. Ishchi kuchi va u bilan bog‘liq ma’lumotlarni shu miqyosda davriy ravishda qiyosiy tahlil qilish hududning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish holati to‘g‘risida tasavvur hosil qilishga yordam beradi.

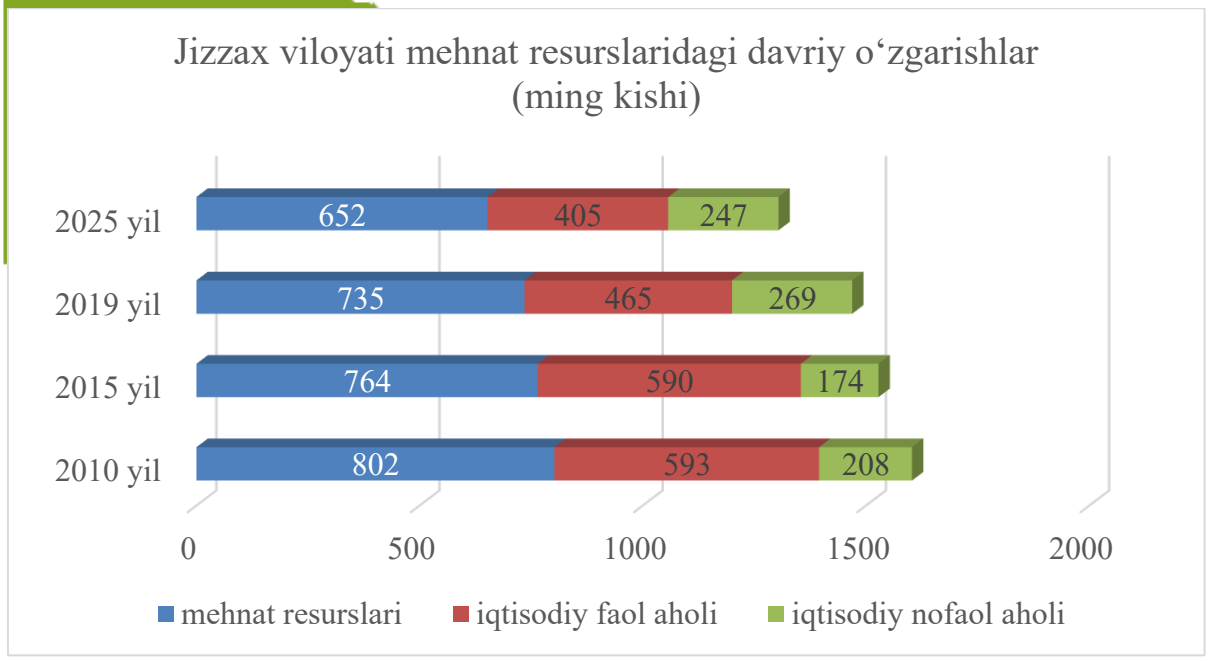

Shubhasiz, mintaqada ishchi kuchi sonining miqdoriy jihatdan ortishi bilan bir qatorda, tegishli ko‘rsatkichlar ham o‘sib bormoqda. So‘nggi yillarda iqtisodiy faol bo‘lmagan aholi sonining kamayishi mintaqada ish o‘rinlarini yaratish bo‘yicha samarali chora-tadbirlar amalga oshirilayotganidan dalolat beradi; shu bois, ishsizlik darajasidagi davriy o‘zgarishlar ushbu vaziyatning asosiy ko‘rsatkichi hisoblanadi.

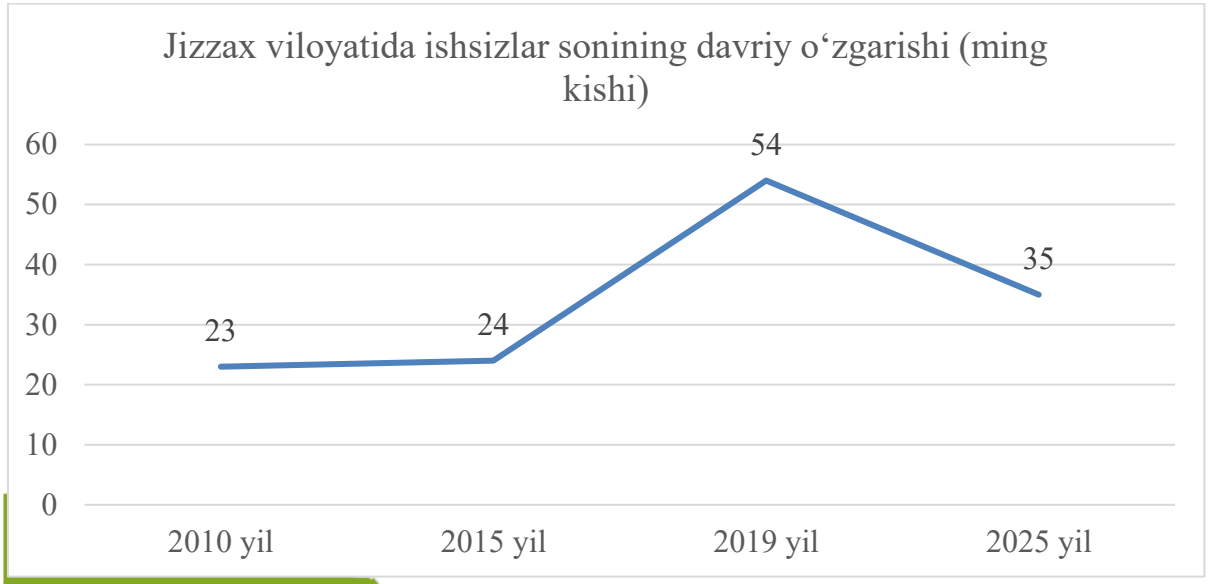

So‘nggi 15 yil davomida mintaqada ishsizlar soni o‘rtacha 37 000 kishini tashkil etdi. Joriy yilda ishsizlik darajasi mintaqaning umumiy ishchi kuchiga nisbatan 4,3 foizni, iqtisodiy faol aholiga nisbatan esa 6 foizni tashkil etmoqda (2-rasm). Bu ko‘rsatkich katta raqam bo‘lib ko‘rinmasligi mumkin bo‘lsa-da, ishsizlikning oldini olish bo‘yicha ishonchli tizim yo‘lga qo‘yilmaguncha, ushbu raqamning keskin oshish xavfi doimo saqlanib qoladi [3].

Ma’lumki, bandlik barqarorligi ko‘p jihatdan iqtisodiyot tarmoqlarining rivojlanish darajasiga bog‘liq. Shu sababli, mintaqa aholisining iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha taqsimlanishi hududda ish o‘rinlari yaratishning kelajakdagi holati yuzasidan xulosalar chiqarish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Soliyev va b. “O‘zbekiston hududlari iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi”. Toshkent, 2011-yil.

2. O‘zbekiston Statistika qo‘mitasi materiallari. 2025-yil.

3. Jizzax viloyati statistika boshqarmasi materiallari. 2025-yil.